

ACC. N:R M. 15315: 1-25.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Emil Borgström, Skalmö*
Härad: Berättare: " " "
Socken: *Tvillingborg* Berättarens yrke: *f. d. läroverksadjunkt*
Uppteckningsår: *1960* Född år *1885* i *Tvillingborg*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I medlen s. 1-25.

(sid. 25 en planskiss)

LUF 109
" 111

Tvåår kan jag inte berätta något om bysmiden, då mina minnen inskränker sig till vad jag kommer ihåg från mitt hem i Trelleborg, där min far var en välkänd och skicklig smedmästare med många gesäller och övriga arbetare och stor verkstad vid Algatan nära Gamla Torget.

Hans far, min farfar, var också en framstående yrkesman med smedja mitt för kyrkan vid Norregatan, vid vilken gata, lite längre norrut, även en av mina farbröder drev egen smidesverksamhet.

Nu återvänder jag till min fars smidesverkstad vid Algatan. Min far, som var född år 1840, dog emellertid redan år 1891, då jag var sex år gammal. Men både egna ^{är} höghörsberättelser och andras berättelser om verksamheten och arbetet i densamma, som mina tre äldre bröder, efter

min fars död, ledde, har jag levererat rätt väl.

I fantasien gör vi ett besök, och då gå vi väl in genom inhörsparben, fortsätta över gården och träffa "mäster" i smedjan. Ty yngre där stod far ofta själv vid stället, han håller kanske på med något fint konstsmide, till ett "gravräck" det fordras stor skicklighet och rentav konstnärlig blick och säker hand för att forma vackra bladverk och mejsla ut rösor och andra blommor av den hårda metallen. Far står lutad över det vitglödande järnet, och jag glömmes tid och rum, försjunken i beundran, hur varje hammarslag med så fin beräkning kan träffa på rätt stället och bidra till att så svejning om fullända verket. Men om det måste gå raskt undan, ty järnet förlorar ju fort, med den nödvändiga höga temperaturen, sin

mjukhet, och då måste det uppvärmas på uth. Dalk
 g. för ofta, vill jag anmärka, ty då kan det förbrännas.

Snidesässjan, som består av en murad
 härd, kallades på skånska "fyren". I fars verk-
 stad fanns en dubbelässja, med två "fyror" och en enkel.
 Vid bearbetning av ett större arbetsstycke, f. ex. på
 en stor hjulsing skulle svetsas samman, måste
 en eller två "släggare" med kraftiga slag med sina
 stora, tunga släggor (medelvikt omkring 5,5 kg) me-
 ra effektivt bidra att bringa samman och
 smida ihop de båda glödande ändarna av
 björningen. Denna hade först, i kall tillstånd,
 böjts i en "bökningsmaskin", så att den redan
 var en rund ring med ändarna ömtill varandra.

En "släggare" hade en del av sin kärn-
 tid bakom sig. Han skulle ju ha krafter att
 hantera den tunga släggan, kunna sikta
 rätt och träffa järnstycket. Gåker hand och säkert

öga fördrades, då gesätten i vänstra handen höll
arbetsstycket ex med tång och i den högra t. ex.
en mejsel med skaft och "släggaren" med s. k.
svängslag skulle träffa mejseln på hu-
vudet för att avskilja en bit av det glidande
järnstycket. Träffade han inte rätt utan
sladets han studsade släggan upp och
kunde, om olyckan var framme, träffa gesät-
ten i ansiktet. Ja, släggan (först, att minne-
na stämman över en utan disposition!)
hade nog de nykomna lärningarna en viss be-
sjöhet för i början. Jag minns hur de övade sig
i ett konststycke, som kallades "kyssen släg-
gan". Det tillgick så, att släggan förtades med
(^{en} omvänd hand och långsamt och försiktigt
fördes mot munnen, vilket inte var så
lätt och ibland kom släggan alltför mildt mot
läppar och tänder.

Bland det första enyngkommen länning fick göra, var att "dra kälgen", och det kunde vara rätt ansträngande för en ung pojke. Den gammaldags o.k. blåskälgen ^{med underkastad (tramp)} användes för att utstads-komman tillväckligt med tryckluft för elds-lagan på härden. Denna, "fyren", eldades med värskilt bra smidekoll i små, näst stora stycken.

Stådet, på skånska "ambolt", (ar Tyska Amboss), hade en jämn och blank övre yta, ben, med två hål, ett runt och ett fyrkantigt, för att sticka ner olika formade "sänken", stålstycken för utsnidning och utformning av det glödande arbetsstycket. Dessa sänken bestod ibland av två delar, (en-ge får som en gjut form) av vilka den ena, som sagl, stacks ned i ett av hålen i stådet. Denna undre lades det glödande järnstycket med värskil handker-tung) och m. den övre hölls den övre delen av sänket över, och så

idetta slag skuggans slag. Så för vändes om arbets-stycken

Man vill skulde kanske följa den samman-
svetade bjältringen vidare och se på, när
den pressas på trähjulet den skall då först
glädgas runt omkring och så med stora
längor, bäras ut på gården och läggas på
den runda träskivan sydost om huvudin-
gången. Nej, om minns jag rätt, trähjulet
ligger under skivan och på järnringen
orange. Blixtnabbt pressar 3-4 man
med hävstångar den glädgade och därför
utvidgade ringen över trähjulets "löter"
(yttre kanten av trähjulet), som svedes och brän-
nes och anger en fin, rik, nästan behaglig doft.
Under tiden springer gesällen runt och
slår ner järnringen, får den ännu inte ha
pressats ner, ty den ska ju sitta hårt, fast den
också sedan fästes med kraftiga järndubbar.

Men om här en arbetarvagn med järnkästar
 in på gården. Högertästens ena bakken
 skulle en ny sko, men denna furen
 var okänd som en fruktad "alkända",
 och därifrån medföljde en kraftkarl för
 att "hälla upp" bakfoten. Det hade sina
 risker och tröttsamt var det säkerst
 också (Senare på aftare, att hovslagaren
 själv både tåk upp och skotit.) Vid den
 na intressanta ^{figuration} var jag härna med och
 följde ^{med} ^{den} ^{skottet} på skift de olika ^{mo-}
^{menten} "Hovslagaren kommer med
 sitt ställ med verktyg, sår och ev. trötts.
 Så lyftes foten upp och hovslagaren (eller
 ibland en läppjke) händer ^{gamla} den stitna
 hästskon. Sedan "verkar" hovslagaren ^{av}
 en del av hoven med en särskild böjd kniv
 och ^{viktar} pressas till hästskon (dessa smiddes i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

bryggan för hand men klyfkes senare från
 Alnarp). Den måste riktas till utgåvans
 Nu kommer det trötta att se och höra
 Med en särskild kammarare slås sömnen
 genom vätskans halva i hovens kant
 Hovslagarens yrke fordom skicklighet
 och kunskap om hovens skit och sjuk-
 domar. (En av mina bröder hade först ge-
 namgått Alnarps hovbeslagskola och
 sedan Veterinärinstitutet i Dresden, så
 kan man se vad massor av sjukbeslag
 och beslag för svar, en "långhätt" för varje
 klär). Det gäller att slå sömnen i hoven
 ej för långt ^{mot yttre} in, då får vätskan rub och hot-
 tår, och inte heller för nära kammen, då hä-
 ber inte hoven utan spricker. Kanske är det
 vinter och halka, och då utbytes sömnen
 mot broddar och ett slags broddar, som skruva

Jag minns
 så väl, det
 var alltså
 ett slags
 tre-tåkt,
 först för
 ett slag
 och så
 lätta och
 vackra.

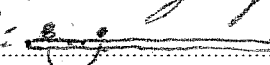
des in i hästkonjan, hovslagarens är ett an-
strängande yrke, det frästar hårdt ja upp-
ger att stå bjöd så mycket som han mas-
ke göra. Och så kan en del hästar vara my-
så långstyriga ibland, jag minns de kalla
des därnere "släpbor" och jag tyckte, att det
var särskilt fuxar, som var svårare.
Lara det, att en kraftig arde mer står
och "hängde" o. s. flyttade över sin tyngd
på det ben, som höll upp, var säkert my-
cket påfrestande. Här begagnas jag tillfäl-
let att ge uttryck åt min höga uppskatt-
ning av "händerns verk", som ej alltid kan
ersättas av maskinens surrogat. Jag ville
spunga alla deras lov, som kabske i det tyst-
ta och ibland ensamma i sin okvartiga,
yrkesstolthet och samvetsgrannhet an-
nu kämpa en jämn kamp mot maskinens

nivåerande släpstrukenhet. Visst överdri-
 ver jag här, och visst är maskinerna bra och
 ofta rent av ombländliga, men den under-
 lara handens verk kan de i många
 fall inte ersätta eller tävla med, när det
 gäller att göra en riktigt hållbar ^(och väcker) sak, som
 varar ^(många) generationer ut, att göra något till
 gagn, som de gamle sa. Vi har väl inte
 många, som kan lägga om ett kabinetskåp
 eller reparera en mölla, eller en gammal
 dagsturnibindare eller toffelmakare. Ja,
 förstå dessa gamla, otidsenliga reflex-
 ioner, men det gör så gott att få säga ut,
 vad jag som den siste i en lång generations-
 kedja av detta konservativa handverks
 utövarer. Ty jag tror, att utförandet av smi-
 dens arbete inte kan ändras mycket, efter
 som det verkligen ^{stärks} är "handens verk" det kommer

an på, trots industriens frammarsch
 Malmsände och siste bröslagare, Hugo
 Fransson, riksberömd, behåller bröslag-
 ningens teknik till fulländning, men har
 många sådana verkliga "mästare" här vid
 För måste man själv kunna göra sina
 verktyg och hästskor, vilka senare var
 mycket hållbarare än de fabriksgjorda
 i ser också håller en ^{god} skorning ^{berövande skötsel}

ja, nu har jag läst bröslagaren stå
 där utan att han har fått fortsätta: att knipen
 är sommen och nita fast sytarna och
 med en särskild grov fil "raspi" grutar
 boken. Särskilda anordningar för att
 hålla djuren stilla var många, men jag ty-
 ker nu, att sådana gränste till djursläge-
 ri. Jag ska försöka komma med fakta nu, för det
 blir väl bättre att låsa genom min urvattade,

Inget nytt?

banade berättelser) De långstyriga hästarna
 "ryggades" d. v. s. drängar höll hästen i grum-
 skaffet eller "kuvordstolen" och tringade ha-
 som att gå baklänges, Tillsammans skusorna
 de och var löddrig och trött. Jag tyckte, att alla ma-
 koterna var djuplägeri, men vad skulle man gö-
 ra, sedan man länge hade försökt att ta
 djuret tillräta och sökbudna det, och lik-
 väl, i vidriga fall, fått kanske rent av livs-
 farliga sprickor av djur, som väl uppfostrats
 alla sen förtiden? Hårdare var att begagn-
 va ett redskap, som såg så här ut:
 och bestod av en halv meter lång trästång med en
 repögla, som lades som hästens överläjja och
 snoddas hårt, hårt om, många varv så laggen
 väl "sov" och bestockars djuret säkerligen
 jinnades, men det hade ju oftast besyftad ver-
 kan. Ett tredje sätt var att hissa upp bakfoten, som

Hur gör man
manne sin:

man lagt en snara (av starkt rep) om och sedan
 fäste man repet. Man hells vill jag minnas,
 att en man höll i repet och jämkade efter be-
 hov ty annars var det väl fara värt, att det
 oskänkliga kreaturet kunde få benet ut. Jag sitter
 här och skriver som barndomsminnena kom-
 mer (utan koncept för att komma) och då stiger
 man fram, som hade en förunderlig
 orsak och ett värande och bignande insly-
 stande över de kloka, känsliga djuren. Så till
 sist vill jag nämna en minnebild, som jag
 själsanser vara ett synnime, så tydligt
 och klart, (men kan kanske forma av hörsnig
 jag ser för mig i skostallet en häst hänga med bre-
 da ben gjordar under bröst och mage och spar-
 ka i luften. ^(ett järn på) När vill jag också till alla sitt minne
 att man gav de kända djuren något gott, socker eller
 m.m. och naturligtvis klappade dem och talade vänligt
 och berömd till dem. Mindre vänligt: MARRO! Svans-

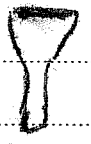
Beskrivas jag
 Sjöskänskan
 uttal av [Vari-
 med NO [Lyn-
 balders], ti-
 steln på Fritin
 (Bilkyristo
 skänskan
 historier)
 Och många
 loger) andra
 lustiga folk
 uttryck.

Någon särskild metod att mjuka upp hoven här
 de jag aldrig talas om eller såg komma till an-
 vändning, men där jag i minnet ofta, ofta
 står och tittar på, när hovslagaren står och
 verkar av hoven, och på gamla själar ville
 överta den böjda kniven och skära och skru-
 pa hoven ren och fin, ty det såg så lätt och
 trevligt ut, när det gällde en ^{svag} svag häst
 fina, ljusa och relativt mjuka, ^{svaga} men i min-
 net ser jag ^{och ser} många gamla, hårda hoveytor, som
 nog skulle behövt en ^{svag} svag mjukning. Utm kni-
 ven begagnades ett eggverktyg, som såg ut så här:

skarp
egg →

skäft (namn?) och så raspen (fisen), sko-
 hammaren, tungen och ett litet ^{hård} stedskepp:

(namn?) att hålla med med, där man ritade
 fast sömmen. Inga var skoddes, men jag har
 ett litet trevligt minne av hur en åsna skoddes.
 Konsul Peterssens båda pojkar hade fått denna åsna

or sin far, och på stadens gatvulets korvarna, om
 de ej skeddos. Så kom det till vackra djuret
 hem, och var jättelike verkgesätt med tätt sig
 (låde i figurlig och egentlig betydelse) kvatt jäv
 åtaga sig det ovantaga och intressanta gallet.
 Men det var ej så lätt utan mycket talan med
 försvände. När hovslagaren lyfte upp åsnans
 era framben, lade sig djuret på knä och
 framhärddade i denna ställning med en
 enastående och energisk emiskhet, så att den
 orärligt länge jättesmeder måste lägga sig
 på knä för att med mycket besvär men under
 stort jubel kunna förse den litte änen med
 mycket näpna miniatyriskor. Kanste sådana
 hoodjur ej ha så många generationers med-
 ärenda ^{skä} "kultur" som våra tamhästar, så man
 kan ha ^{"2"} "överscende" med dem, då de streta emot, då
 människan vill lägga deras fötter med näspikade,
 hårda idubiter, som ej behövs i deras hemligt mjuka sand!

Min fars verkstad bestod av en lång en-
våningsbyggnad (med stor vind, där bl. a. de
olika blåsbalgarna var uppsatta). Ber om ur-
säklet för den enkla "minnestekning" av
en del av byggnaden, som jag i sista stund
i hast gjort för att bättre erinra mig vissa
verktyg och lokaliteter, den är väl ej nog
tydlig och klar?

Vi går genom demena av de stora
södra dubbelportarna och har då förest till
filkammaren på vänster hand. Denna är
skild från den stora dubbel-ässjan genom
en smal gång, där en mängd olika slags "sänken"
att sätta fot i stället, olika slags känger och
mejslar med handtag m. m. hade sin plats
för att vara nära till hands. I filkammaren ut-
förde far och mina bröder finare arbeten och
experiment, där ofta en liten tråkig svärm m. m.

Så är vi åter vid vad som väl är centrum i en smedja, den flammande värden, "fyren", som också är den lysande medelrummet i mitt barndomsminne, då jag som mycket liten stod och tittade in i den sprakande fyren. Då blågen blåste in kraftiga luftströkar i skoböden och järnstängerna låg där vilglödande. (Att jag med högra handen ^{inrym} säkade gripa låg om övre delen av ett ^{rop} vilglödskäppankare i den tron, att det var villetta rödmålet, har för alltid etsat eller snarare bränt sig in i mitt minne.) Och sedan när den jättelike "verkgesällen" (skadval översättas med förmanen för hela grovsmedjan) i rätta ögonblicket låg arbetestycket i elden och bokstavligen "slag gristor, som slög sönder omkvingen för verkerijäs. Krävdes kraftiga slag, var en eller två slaggare till

hands. Lärskilt vacker klang tonade fram,
 då gesällen behörde ett ögonblicks paus för
 att se och vända ett invecklat arbetsstycke
 men inte ville avbryta de två (bland tre)
 släggarna, som ju slog i en viss ordning.
 Gesällen gjorde då överenskommen (klang?)
 tecken ^{istället} med sin hammare, varvid slag-
 garna kunde att låta släggarna på
 "rätt" stadsa upp och ner på stället vid si-
 dan på järnstycket och på det rättel li-
 behålla taktten, tills de äro skulde komma
 på det glidande järnet. Ja, där stod den länge
 serkgesällen Lindholm, lik en Vulcans, med
 sitt stora, tjocka "läderfjörskinn", ^{och gjord upp av läder} stark ^{sejortarm}
 men mild och god i ston kanske då må-
 gen "släggare" råkade stå krafttag i arbet-
 tet, så att släggar stadsade upp och träffade där
 den inte skulle eller kolliderade med annan slägga.

ACC. N:R M. 15315: 20.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Om möjligt ännu skönare var "klock-
klängen, då vi kl. 12 på nattsattén "i midde-
in" dot unga året. Sista verkgesättens per-
vilegium var att ange takten för de tre
gesätter, som med förtjusning och i skön
samklang hanterade de jättestraxor på
gerna det underbara väljudet. Åstad-
komms kl. 10 genom att klockbitar lags
under städets. Synnars kom och försde
på, och vi tog upp eteravvängningarna
i en "foungraf", som en av mina bröder
kraft med från Berlin och som då var en
stycket.

på ett kallt
järnstycke,
som snart
blev väldigt
hott.

In hela denna beskrivning behandlar en
dels det som mest romantiska arbetet, det i
gruvmedjan. Men så har vi ju till verkningen
är kassaskap (dyrt- och brandfria) (skulle kunna
sitt eget kapitel.) kalkongränd, gruvräck, järn-

sånger, mångarmade ljusstakar, m. m.
 Konstsmide samt byggnadsmide
 och många slags invecklade lös, stora
 och med många regler, dyrk fria, med där
 till hörande, ibland stora mysklar med
 underbart utfilade jätte-"ax". Allt detta
 fick ju, sedan grovsmeden tillformade
 det, sin färdigning, d. v. s. bearbetning
 för, smäljeldad och i svarv i Klensmed
 juu, som mina tre äldre bröder senare
 utvecklade till en karistisk verkstad.
 jag ser, att det är många frågor kvar (beslagning
 av vapnar, tillverkningen av förstklassiga,
 mycket fjädrande men likväl bärkraftiga
 fjäder- och järnredskap, utgåva, expo-
 niment och utprovning av bebyggelse-
 maskiner, något mycket intressant
 då tag i sin linda) Loppis- och förtäring
 Det var i ett sätterstet, på en arbetsm...

Påhugningen av byggnadsmiden
 som var i skick till 1872

Kvallesmat
 efter arbetets
 slut, i äldsta
 tid. Kl. Feb 8?
 Det sjöngs ofta
 under arbe-
 tet och sär-
 skilt om man
 fick då man
 efter dagens
 m. m. i gatten
 förvarade i
 i arbetet, mycket
 var att tillägga
 t. ex. om arbetets
 och tid. När
 bilden kom till
 i arbetet
 var slut för
 dagen. Tog man
 sig "fyrabend"
 för hundra och så
 "tittalat" fyr-
 abel. Jag ska
 beskriva end.
 Det hade man
 gjort kl. 6. 12-4 kaffe kl. 4.

Landskap: Skåne Berättare: Emil Bergström
 Härad: Skytts Berättarens yrke: f.d. läroverksadjunkt
~~Socken~~ Trelleborg Berättarens adress: Malmö
 Uppteckningsår: 1960 Född år 1885 i Trelleborg

Upptecknare: berättaren

Dessa svarta, sotiga ofta också smutsiga
 "kerusclurer" kunde, från den ibland mörka grov-
 smedjan, med skänsk vilja och kraft, lyfta upp
 sitt fingertråde, blistrande mästarverk, den strä-
 kvade solens glans. Jag hoppas, att jag ej skruvit
 sedan ödmjukt glatt mig åt att jag fått säga ett par
 falliga ord om dessa enkla, men kanske ofta betydliga
 människor, som jag älskar och älskas.

!Fyll ovanstående uppgifter! Skriv uppteckningen endast på en linjerad sida!

Hade velat göra något riktigt vackert och ut-
förligt försöka erinra mig alla detaljer och ord-
na dem bättre, men så ser jag, att professor
Svensson skall låta "smiden berätta" för
Skånska medlemsorden som hade fått vara med
och höra något så intressant och värdefullt!
den tredje april, och innan dess skulle jag väl läm-
na en smitt enkla "grova smide från min tanke-
smedja" (stulet från Karlsfeldt) fast jag vet, att länkar
berättar min kedja "men" längtan blåste på min
"sag" jag vill inte gärna tas ut från mig detta ofull-
ständiga "grovsmede", som skulle filas och poleras
först, och min äldste bror, den skicklige, samvetsgranne
konstnären, som inte ville lämna från sig något
undermåligt, och som en gång så vill mig: När vår
far hade gjort ett nyttigt och vackert järnarbete
kunde han "handgripligt" övertyga sig om det goda
resultatet genom att se och känna på sina

M. 15315:24.

Landskap: Skåne Berättare: Emil Borgström
 Härad: Skytts Berättarens yrke: f.d.läroverksadjunkt
~~Stads~~ Trelleborg Berättarens adress: Malmö
 Uppteckningsår: 1960 Född år 1885 i Trelleborg

Upptecknare: berättaren

Skänders verk och glädja sig därut. Kan du alltid också göra ditt
 vara bergsäker på att du lyckats i ditt skolarbete? Mitt ut
 erfarenhet, att handerna arbetar, även de enklaste, gör en
 väldigt glad och tillfredsställd. (Och det är väl en god
 klavergårna till att den gamle före handverkskassen
 ofta utger sig med en visst materiell lön. Tackskilt var
 man för en ånål om tiderna). — I framtiden handskick
 lygdet vill jag därför gärna försöka skriva dessa
 lösningsnotiser (om knäffterna räcker till) och jag
 hade gärna lära dessa begrepp. Efter som jag inte gott min
 tid att skriva koncept och det ligger. — Jag har inte fått med
 mer än en bråkdel, jag får skilja i att ännu är rikt
 lösen jag har inte fört gjort uppteckningarna, så min metod
 är väl felaktig. Faktiskt, makna fakta?), att jag inte
 slut och att jag ville ingående detta mig som jag
 är jag fruktat att låta dessa verkliga, om de kommer
 utredningens för att utredningens utredningens utredningens
 klara, jag försöker att utredningens utredningens utredningens
 utredningens utredningens utredningens utredningens utredningens

Fäst den
 "spedags-
 stilen!"

Kyll och handskick uppgifter! Skick uppteckningen enligt den linjerade sidan!

